

POJEM POLITIČNI SISTEM

SISTEM: celota, ki je sestavljena iz med seboj povezanih delov

POL. SISTEM: odprt sistem (odvisen od okolja in nepredvidljiv)

- pojem pol. sistem se pojavi leta 1960 (Easton)
- je širši od tradicionalnih pojmov države in oblasti
- vključuje tudi odnos med državo in oblastjo na eni in ostalimi sferami družbe na drugi strani – država in oblast dobita jasnejši pomen

Def.: medsebojno povezan in dovolj skladen zbir ali skup družbenih odnosov, norm in ustanov, ki oblikujejo javno oblast in njen položaj v družbi

V okvir pol. sistema spadajo:

1. vsi organi pol. oblasti (parlament in vlada)
2. lokalni organi oblasti (če opravljajo tudi naloge za državo), institucije in odnosi, preko katerih družb. skupine in sloji uresničujejo svoj vpliv na oblast (pol. stranke, lobiji)
3. načini oblikovanja pol. oblasti (volitve, imenovanja, drugi domovi parlamentov)
4. drugi kanali vplivanja na oblast (MM)

DEMOKRATIČEN POL. SISTEM: odprti kanali vplivanja družbe na pol. oblast

- svobodne volitve in pol. konkurenca – pluralistični sistem
- svoboda združevanja, svoboda tiska

NEDEMOKRATIČEN POL. SISTEM: zaprti kanali ali pa jih ni (volilna pravica žensk)

- centralizirana, neomejena, nekontrolirana, torej totalna oblast
- prepoved opozicije, monizem (ena stranka), ni svobode tiska in združevanja
- avtokracija in totalitarizem

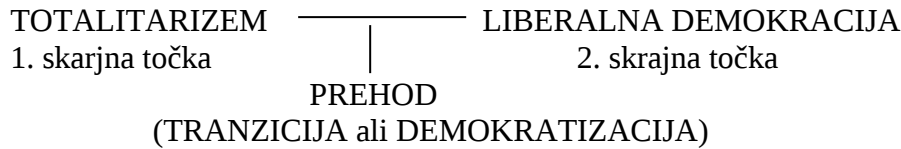
Avtokratične oblike vladavine

- avtokracija posega le na pol. področje, je nasprotje demokracije
- onemogočajo ljudstvu, da bi sodelovalo pri odločanju, odrekajo mu nadzor nad oblastjo – neliberalne in nedemokratične oblike vladanja
- na čelu je en človek (diktator) ali kolektivno telo
 1. avtokratične monarhije – dedno nasledstvo, najbolj pogoste (Himalajska kraljestva, Saudska Arabija)
 2. osebne vladavine (postkolonialistične afriške združbe)
 3. dominantna stranka – nadzor medijev, ponarekanje volitev (Singapur)
 4. vladavine verskih voditeljev (Iran po 1979)
 5. vojaška diktatura – obdobje hladne vojne, vladajo s podporo velesil

Totalitarizem

- posega na vsa družbena področja

1. uradna ideologija, ki zajema vse bistvene vidike človekovega obstoja
2. ena množična stranka, ki je hierarhično ustrojena, na čelu ja vodja (Fuhrer), obstaja strankarska elita, ki služi vodji
3. tajna policija (pod strankarskim nadzorom) onemogoča sovražnike države
4. vseobsežni nadzor stranke nad MM
5. strankarski monopol nad vojsko
6. centralizirano upravljanje in nadzor celotnega gosp.
7. obljuba varnosti, za katero so ljudje pripravljene žrtvovati velik del svobode

- liberalizem je svoboda posameznika

LIBERALNA DEMOKRACIJA

1. stvarna oblast je v rokah izvoljenih predstavnikov
2. izvršna oblast je ustavno omejena in odgovorna drugim institucijam (ombudsman)
3. negotovost volilnih rezultatov (možnost opozicijskega glasovanja in spremembe stranke na oblasti)
4. kulturne, etnične, verske in druge manjšinske skupine lahko izražajo svoje interese v pol. procesu in lahko uporabljajo svoj jezik in kulturo
5. državljani imajo tudi izven strank in volitev razne kanale in sredstva za izražanje svojih interesov in vrednot (družbena gibanja)
6. alternativni viri informiranja (neodvisni mediji), do katerih imajo državlj. prost dostop
7. svoboda prepričanja, mnanja, razprave, govora, združevanja, demonstracij in peticij
8. enakost pred zakonom – neodvisno sodstvo
9. vladavina prava (varuje državlj. pred nasiljem in neupravičenim poseganjem v njihovo zasebno življ.)

POJEM POL. SISTEM

- avtor tega pojma je David Easton
- INPUT – POL. SISTEM – OUTPUT – OUTCOMES
- družbeni sistemi sos sistemi za predelavo informacij

Analiza pol. sistema

- vsebovati mora raziskovanje formalnih odločitev na eni in stvarnega delovanja na drugi strani
- vzporedno raziskovanje oblikovanja in izvrševanja politik
- oblikovalci in akterji odločitev so ponavadi različni
- zajemati mora tudi neodločanje in nedelovanje – vzdrževanje nekega obstoječega stanja

FUNKCIJE POL. SISTEMA

SISTEMSKE FUNKCIJE

- niso neposredno vključene v oblikovanje in izvrševanje politik, vendar so bistvenega pomena za delovanje pol. sistema
- ❖ pol. socializacija – oblikovanje pol. stališč (starši, prijatelji, šola, cerkev)
- ❖ pol. rekrutiranje ali kadrovanje – selekcija in izbira za vodilne funkcije
- ❖ pol. komunikacija – tok informacij znotraj sistema

PROCESNE FUNKCIJE (faze pol. procesa)

- ❖ artikulacija interesov – izražanje interesov
- ❖ agregacija interesov – povezava interesov v policy alternative – ti sta ponavadi 2 (za/proti)
- ❖ oblikovanje politik (avtoritativno) – izbira ene alternative – policy making
- ❖ implementacija – izvrševanje teh odločitev, izvrševanje politik ustvari output – izvrševanje outputa poteka v obliki policy funkcij

Policy funkcije

- zadevajo tudi družbo, ekonomijo, kulturo
- 3 podfunkcije:
 1. ekstrakcija – odločitev, pobiranje davkov
 2. regulacija vedenja – pravila
 3. distribucija – razdelitev sredstev

DETERMINANTE POL. SISTEMA

1. splošno geopolitično in zgodovinsko ozadje (morje, čas oblikovanja države)
2. splošni gosp. oz. ekoomski pogoji (stopnja razvoja, razredna struktura, stopnja pismenosti, industrializacija)
3. družbene cepitve (etnični, verski, regionalni elementi)
4. politično-kulturna tradicija (stopnja pol. zainteresiranosti, informiranosti, participacija)
5. posredniške strukture (organizacije, sindikati, vojaški lobi, št. strank)
6. centralni pol. sistem oz. režim (način vladanja – ustavna republika ali monarhija)
7. zunanji činitelji – mednarodno okolje, zmagovalci, kulturne in ideološke povezave, gospodarska odvisnost, zmagovalci 1. in 2. svet. vojne
8. krizni elementi – vpliv vojaških, gosp. kriz, notranje reakcije – stavke, nasilje

VRSTE POL. SISTEMOV

demokratični/nedemokratični

odprti/zaprti

pluralistični/monistični

HERODOT – kdo vlada?

- monarhija (oblast enega)
- aristokracija (oblast manjšine)
- demokracije (oblast večine)

ARISTOTEL – kdo + kako vlada?

- monarhija -- tiranija
- aristokracija -- oligarhija (oblast v rokah preščice)
- demokracije -- demagogija (igranje na čustva, ni pravih argumentov)

MONTESQUIE

- republika (demokratična ali aristokratska) – je nasprotje monarhiji in zametek demokr.
- monarhija
- despotija (oblika samodržništva)

Am. federalisti – HAMILTON, MADISON, JAY

temeljijo na organizacijskem načelu

- monarhija
- republika

DELITEV OBLASTI

VERTIKALNA: stopnje ravni (občine/pokrajine)

- FEDERALNE DRŽAVE – federalne enote
- UNITARNE DRŽAVE – stopnja decentralizacije

HORIZONTALNA: zakonodajna, izvršna, sodna oblast

- 1.) PARLAMENTARNI SISTEM
- 2.) PREDSEDNIŠKI S.
- 3.) POLPREDSEDNIŠKI S.
- 4.) KONVENTNI S.

1.) Parlamentarni sistem

- zakonodajna oblast parlamentu
- povezanost izvršne in zakonodajne oblasti – izraža se z voljenjem vlade in pri izglasovanju (ne)zaupnice vladi
- 2 veji izvršne oblasti – preds. drž. & preds. vlade
- predsednika države se voli v parlamentu

2.) Predsedniški sistem

- stroga delitev oblasti
- preds. drž. je voljen neposredno, ima možnost veta
- 1 veja izvršne oblasti – preds. drž. je hkrati preds. vlade, je na čelu uprave

3.) Polpredsedniški sistem (začetek v Franciji)

- predsednik drž. se voli z ljudskim glasovanjem za določ. dobo, deli izvršno oblast s predsednikom vlade = dvojna oblast
- predsednik je neodvisen v odnosu do parlamenta, vendar ne more vladati sam ali neposredno – njegove direktive mora sprejeti vlada
- takšen sistem z dvojno oblastjo omogoča različna ravnotežja – kohabitacija
- premiersko-predsedniški sistem (prevlada premiera) ali predsedniško-parlamentarni sistem (prevlada predsednika)

4.) Konventni (skupščinski sistem) (Švica)

- zborovanje zakonodajnih domov
- bolj enotnost kot delitev oblasti
- predstavniški organi so nosilci zakonodajne in izvršne oblasti
- sodna oblast je izločena – pod močno kontrolo predstavniškega telesa

PROBLEMI PARLAMENTARNIH SISTEMOV:

- vprašanje dvodomnosti – da ali ne – imajo lahko enako ali neenako moč
- strankarska disciplina – kakšne vrste strank imamo v parlamentu
- vprašanje kontrole nad parlamentarnim glasovanjem poslancev

PROBLEMI PREDSEDNIŠKEGA SISTEMA

- problem ponovne izvolitve, trajanje mandata
- št. strank – predsedniški sistem je naravnano na dvostrankarski sistem
- sinhronizirane (vse volitve hkrati) ali nesinhronizirane volitve

POLITOLOŠKA DELITEV POL. SISTEMOV – Lijphart

❖ večinski (VB)	❖ konsenzualni (Švica)
<ul style="list-style-type: none"> - koncentracija izvršne oblasti - prevlada izvršne oblasti - dvostrankarski sistem 	<ul style="list-style-type: none"> - delitev izvršne oblasti – koalicijska oblast - izvršno-zakonodajno ravnotežje - večstrankarski sistem

<ul style="list-style-type: none"> - enodimenzionalnost - glavni stranki se programsko skoraj ne razlikujeta - večinske volitve - unitarna, centralizirana oblast - enodomnost - nepisana ustava – ne vsiljuje formalnih omejitev parlamentarni oblasti 	<ul style="list-style-type: none"> - večdimenzionalnost – velike razlike med glavnimi strankami (ideološke, verske, etnične...) - proporcionalno predstavništvo - federalna, decentralizirana oblast - močni dvodomni sistem - pisana ustava
--	---

DELITEV OBLASTI

- spoznanje, da oblast ne sme biti absolutna – treba jo je porazdeliti med različne nosilce drž. oblasti, ima globoke zgod. korenine

17. st.: Locke opozori na pomen delitve

18. st.: Montesquie (O duhu zakonov): pravi nauk o delitvi oblasti, natančneje kot Locke

- funkc. drž. oblasti morajo biti porazdeljene med različne neodvisne drž. institucije
- delitev oblasti preprečuje zlorabo oblasti – zavarovanje pred zlorabo je bistvo pol. svobode državljanov

20. st. – vzpostavitev parlamentarnih demokracij (v Evropi po l. 1018)

- vlada in parlament zdaj stojita na isti strani – večina obvladuje zakonodajno in izvršno oblast – ne gre za ločitev oblasti, pač pa za delitev oblasti (delitev funkcij, pristojnosti)
- prej v sistemu ustavne monarhije je bila oblast razdeljena med monarhom in ljudkim parlamentom

DELITEV OBLASTI – SLOVENIJA

- v slov. utavi načelo delitve oblasti ni namenjeno prvenstveno temu, da bi zagotavljalo udeležbo državlj. pri opravljanju drž. nalog, kot je bilo to v času Montesquieja
- to sodelovanje državlj. pri opravljanju drž. nalog zagotavlja **načelo demokratičnosti**

USTAVNO NAČELO DELITVE OBLASTI

- zagotavlja predvsem **svobodo državljanov nasproti državi**
- smiselno porazdeljuje pristojnosti – ne kosa drž. oblasti kot take – nimamo stroge delitve oblasti - to je **funkcionalna porazdelitev drž. funkcij**
 - ❖ varuje osebno svobodo posameznika
 - ❖ preprečuje koncentracijo in monopol oblasti
 - ❖ nadzor nad oblastjo – preprečuje njeno samovoljo, zlorabo ali brezpravje
 - ❖ smiselno razporeja drž. naloge in pristojnosti
 - ❖ vzajemna kontrola nosilcev oblasti
 - ❖ vzdržuje ravnotežje in enakomerno porazdeljeno moč med posameznimi vejami oblasti in njihovimi nosilci

Odstopanja od klasične ureditve oblasti:

- preds. države se voli neposredno
- ustavno sodišče ima večjo moč kot v klasičnem parlam. sistemu

INSTITUCIONALNE OBLIKE OMEJEVANJA OBLASTI

sodstvo: ustavno sodišče nadzira zakonodajno vejo oblasti; upravno sodišče – izvršilno vejo;

računsko sodišče – javne finance in izvajanje proračuna

varuh človekovih pravic: spada v civilnodružbeno sfero

državna volilna komisija: ugotavlja volilne izzide, je neodvisna

pol. sredstva: volilni proces, parl. opozicija, referendum

NEINSTITUCIONALNE OBLIKE OMEJEVANJA OBLASTI

- civilna družba
- ljudska iniciativa (5000 volilcev lahko predlaga zakon, 30000 v. lahko poda predlog za spremembo ustave, 40000 v. lahko predlaga razpis zakonodajnega referenduma)
- vloga medijev
- delovanje razl. strokovnih in znanstvenih združenj
- javno mnenje
- civilna nepokorščina

DEMOKRACIJA

Različne opredelitve: poudarjajo proceduralni vidik (so formalne), v večini je najti določen demokratičen minimum

SCHUMPETER: **d. je institucionalna ureditev za sprejemanje pol. odločitev, kjer posamezniki dobijo moč za odločanje na podlagi tekmovalnega boja za ljudske glasov**

LIPSET: d. je pol. sistem, ki nudi urejene ustavne možnosti za spremembo vladajočih uradnikov, ter socialni mehanizem, ki dovoljuje največjemu št. preb. vplivati na glavne odločitve, in sicer z izbiro med tekmeči za glavne položaje

ROBERT DAHL: **poliarhija** – mnogovadje, razpršenost družb. oblasti – temelji na participaciji državlj., enakosti glasov, legitimnost večinske volje

DIMENZIJE POL. DEMOKRACIJE

- ❖ POL. PRAVICE (pravica do volitev, dostop do javnih služb, tekmovanje za glasove, svobodne in poštene volitve, nadzor nad vladno politiko)
- ❖ POL. SVOBOŠČINE (svoboda oblikovanja in združevanja v org., s. izražanja mnenja, alternativni viri informiranja)

DELITVE DEMOKRACIJ

- idealna: družb. ideal (vsebinsko razumevanje demokracije)
- realna (poliarhija): dejansko obstoječa družb. ureditev – mnogovladje; razpršenost družb. oblasti, ki temelji na participaciji državlj., na enakosti glasov, na legitimnosti večinske volje ...

3 komponente poliarhije:

- demokracija (enakost med ljudmi) – če se izrodi: TIRANIJA VEČINE
- liberalizem (pravice posameznika) – zloraba: PLUTOKRACIJA
- republikanizem (državlj. vrline in javno dobro) – zloraba: PATERNALIZEM ELIT
- antična demokr.: neposredna, ekskluzivna (izključujoča), šibko institucionalizirana, neomejena izvršna oblast
- moderna demokr.: posredna, inkluzivna, visoko institucionalizirana, omejena oblast
- **formalna d.**: poudarja postopke in procedure, formalni kriteriji:
 - ❖ vladavina prava
 - ❖ ločitev oblasti
 - ❖ izvoljeni nosilci oblasti
 - ❖ svobodne in pravične volitve

- ❖ svoboda izražanja, alternativni viri informiranja
- ❖ avtonomija posameznih skupnosti
- ❖ civilni nadzor nad vojsko
- **substativna d.:** nanaša se na pogoje enakosti (en človek en glas) , substativni vidiki:
 - ❖ človekove pravice
 - ❖ manjšinske pravice
 - ❖ pol. stranke, mediji
 - ❖ centralna in lokalna uprava
 - ❖ civilna družba

LIBERALNA DEMOKRACIJA

Demokracija: liberalizem + demokracija + parlamentarizem

LIBERALNO NAČELO

- individualna avtonomija, avtonomija posameznih področij življ. n delovanja – svobodnjaške pravice posameznika
- omejuje državo oz. njene pristojnosti

DEMOKRATIČNI DESPOTIZEM: avtor pojma je Tocqueville – zatiranje sicer demokratične države za dobrobit svojih državljanov – velika nevarnost za liberalizem

- totalitarizem se lahko uskladi z dem. načelom, nikakor pa ne z liberalizmom
- v novih demokracijah je najslabše izvedeno liberalno načelo

DEMOKRATIČNO NAČELO: legitimnost oblasti - oblast se mora v časovnih razdobjih povreči izpitu pred državlj. – od njihove odobritve je odvisna legitimna oblast

- neposredna demokracija ne prenaša liberalnega načela
- **predstavniška demokracija je deina združljiva z liberalnim načelom**

LIBERALNO NAČELO: pravica, da se sliši glas raznih skupin državljanov pred javnostjo

- od vsega začetka povezano s parlamentarizmom

PARLAMENTARNA DEMOKRACIJA: človekove pravice, pravičnost, napredek, naravno pravo

- najprej se je razvil lib.-predstavniški parlament, šele s splošno volilno pravico je prišlo do njegove demokratizacije
- kjer je ideja neposredne (plebiscitarne) demokr. izjemno močna, tam so načela liberalizma in demokr. v parlamentu nezdružljiva

Socializem: demokratično načelo bilo popolnoma izključeno, ne pa tudi liberalno načelo

Oksimoron: liberalizem in demokracija sta dve nasprotni politični načeli

- ❖ liberalizem: pluralizem, individualizem – vladavina manjšine nad večino – individualne svoboščine – centralna institucija lib. demokracije: PARLAMENT
- ❖ demokracija: pol. homogenizacija tega pluralizma – ljudska večina – obče dobro – čisti demokrati zastopajo NEPOSREDNO, PLEBISCITARNO DEMOKRACIJO
- proces vzdrževanja ravnotežja med dem. in lib. načeli se odvija skozi permanentni proces kršenja ustave s strani pozicije in opozicije
- ustavno sodstvo mora kontrolirati vsako protiustavno ali neustavno delovanje
- delovanja pozicije in opozicije ni mogoče popolnoma ustavno omejiti

BISTVO LIBERALNE DEMOKRACIJE: **nadzorovano (ustavno sodišče) proceduralno kršenje ustave – bistveno je, da je to kršenje ustave pod proceduralno kontrolo**
DEMOKRATIZACIJA

Def.: **proces izgradnje ali razširjanja demokracije**

2 različni, vzporedni poti, po katerih poteka:

- ❖ **FORMALNA POT:** izbira ustavnih oblik in praks
- ❖ **SUBSTATIVNA POT:** manj očitna rast dem. skupnosti, npr. večja vključenost ali širša participacija ljudi
- demokratizacija je odvisna od kvalitete predhodnih demokratičnih izkušenj

4 FAZE DEMOKRATIZACIJE

- ❖ uvodna faza – izgradnja ancionalne enotnosti (plebiscit)
- ❖ pripravljalna faza – oblikovanje tekmovalnih pol. alternativ
- ❖ nastajanje ustave
- ❖ privajalna faza – prehajanje demokr. v navado – konsolidacija dem. oblik vladanja – daljše obdobje – političnokulturna ustalitev novega sistema na podlagi ponotranjenja dem. vrednot in pravil igre s strani večine družbe

Kdaj je demokracija utrjena?

Minimalistična interpretacija: konsolidacija zajema razvoj vseh novih institucij

Maksimalistična interpretacija – nobena obstoječa demokr. ni utrjena

Linz: **konsolidiran je tisti pol. sistem oz. demokracija, v katerem noben večji pol. akter ne proučuje možnosti za alternativni, nedemokratičen način prevzema oblasti**

- konsolidacija demokr. se kaže v sposobnosti novega pol. sistema, da razrešuje konflikte skozi legalne institucije
- gre za odsotnost pol. nasilja znotraj parlamentarizma
- konsolidirana je tista demokr., v kateri obstaja le majhna možnost za vrnitev v totalitarni ali avtokratični sistem

STABILNOST DEMOKRACIJE: konsolidacija + inkluzivnost (sposobnost vključevanja ljudi) + učinkovitost

INKLUZIVNOST: odzivnost sistema na zahteve ljudi, odprtost sistema za pobude ljudi, mobilizacija za soglasje, legitimnost, učinkovitost

UČINKOVITOST: sposobnost pol. sistema za reševanja problemov, za sprejemanje odločitev in za njihovo uresničevanje

Eden od bistvenih elementov stabilne demokracije je OBSTOJ PRAVNE DRŽAVE

4 RAVNI KONSOLIDACIJE: institucionalna konsolidacija (ustava) – predstavniška demokracija (stranke, interesne zveze) – konsolidacija obnašanja – konsolidacija državlj. (pol.) kulture -- legitimnost, stabilnost

KRITERIJI ZA EMPIRIČNO UGOTAVLJANJE STABILIZACIJE DEMOKRACIJE: participacija državlj. na volitvah, stabilnost vlade, pol. red, participativna pol. kultura

POJEM USTAVE

- moderni pojem ustave nastane v pol. boju za omejevanje absolutne oblasti monarha in s širjenjem državljskih pravic (18. st.)
- nujni element ustave je organizacija oblasti

RAZLIČNA POJMOVANJA USTAVE

Politološki vidik: skup ali zbir pravil, s katerimi se omejuje državna oblast in njene pravice poseganja v svobodne procese družbe in področje pol. pravic državljanov

Sociološki vidik: LASSALLE (Spis o ustavi): ustava je celota družb. odnosov in okoliščin, tj. razmerja družb. sil, gosp. strukture, geogr. in pol. okoliščin, mednarodnih odnosov

Filozofski vidik

Pravno-formalni vidik: temeljni pravni akt, ki določa načela o organizaciji drž. oblasti in opredeljuje temeljne pravice držvalj. – najvišji pravni akt, vsi drugi akti morajo biti v skladu z ustavo

TEMELJNE LASTNOSTI USTAVE

1. je najvišji splošni pravni akt, ki vsebuje tudi elemente ideološko-političnega in programsko-deklarativnega akta
2. je pravni in pol. akt
3. ustavne norme so abstraktne, izhodiščne in splošne – določajo temeljne drž. in družb. ureditve in poseben postopek za sprejem in spremembo ustave
4. je edini splošni pravni akt, ki samemu sebi določa svojo pravno moč

VRSTE USTAV

- ❖ pisane ustave: ustavna pravila, uporabljajo se pred sodiščem
 - o zgodovinski dokumenti, zakoni parlamenta, sodne odločitve, načela splošnega prava
- ❖ nepisane: ustavne konvencije, so izven sodne pristojnosti
 - o navade, tradicija, običaji
 - o regulirajo velik del vsakdanjih najpomembnejših aktivnosti najvišjih organov oblasti
- ❖ kodificirane: enovita ustava, sestavljena iz enega samega pisanega akta
- ❖ nekodificirane: ta pravila so v več aktih, vsi ti akti štejejo za ustavo (VB, Kanada, Izrael, NZ)
- ❖ toge: predpisana je 2/3 večina (Slo)
- ❖ gibke: sprejema in spreminja se na isti način kot zakon
- ❖ oktroirana ustava: vsiljenas ustava – enostranski akt, ki ga sprejme monarh na prehodu iz absolutne v ustavno monarhijo (Vidovdanska ustava)
- ❖ ustavni pakt: sprejme ga predstavniško telo, potrdi monarh (ustava SHS 1921)
- ❖ ljudske ustave: samostojno jo sprejema predstavniško telo ali ljudstvo neposredno na referendumu
- ❖ normativna ustava: pol. realnost je v skladu z ustavnimi normami
- ❖ nominalna ustava: formalno zavezuje, v praksi se ne uresničuje
- ❖ semantična ustava: v praksi se uresničuje, a ovira potrebne spremembe

NASTANEK IN RAZVOJ USTAVNOSTI

- Magna carta libertatum (velika listina svoboščin): prvi pomemben pisani dokument z ustavnim pomenom
- Peticija pravic 1628 (Anglija)

- v 18. st. se začne krepiti prepričanje o potrebi po pisani ustavi, ki bi bila akt z največjo veljavo, ki bi omejevala drž. oblast in zagotavljala državlj. določ. pravice
- Virginijska ustava 1776: osvoboditev am. kolonij, oblikovanje konfederacije
- Ustava 1787: preoblikovanje v federacijo – **prva prava ustava v sodobnem pomenu**
- Deklaracija o pravicah človeka in državljana 1789

- Belgijska ustava 1831 – vzor za vrsto kasnejših ustav
- Švicarska ustava 1848 – prva federalna ustava v Evropi
- Francoska ustava tretje republike 1875 – vzor za evropske republikanske ustave – uvede model parlamentarne republike

- po 1. svet. vojni: razvoj socialistične ustavnosti (SZ)
- socialdemokratska ustavnost (Weimarska ustava) – zgled za 1. jugoslovanski ustavo – uveljavi ekonomske in socialne pravice

URESNIČEVANJE USTAVNOSTI

POGOJI:

- ❖ materialna stabilnost: zavarovanje ustavnega sistema pred nenadnimi spremembami
- ❖ stopnja heterogenosti: vsaka družb. skupina zahteva določ. priznanje svojega obstoja

SREDSTVA

- ❖ politična: delitev oblasti, debirokratizacija družbe, omejevanje mandata nosilcev pol. oblasti
- ❖ pravna: organizacija pravosodja in ustavno sodstvo

FUNKCIJE USTAVE

1. **institucionalizacija oblasti** – oblast se odvija po objektivnih pravilih
2. **distributivna funkcija** – razdelitev oblasti
3. **funkcija legitimnosti**

SLOVENSKA USTAVA

25. 6. 1991:

- Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti RS
- Ustavni zakon za izvedbo te listine
- Deklaracija o neodvisnosti (pol. akt, prejšna dva sta ustavnopravna)

Izhodiščni akt: določa, kdo je v državi zakonodajalec – omogoča, da pravni red lahko deluje
Temeljni pravni akt: ureja tista družb. razmerja, ki imajo ustavni pomen

- ustava sprejeta **23. 12. 1991**
- moderna ustava, osredotočena na klasično vsebino ustave (pravice in organizacija oblasti)

- prejšnje jugo ustave so bile programsko-deklarativne narave, na 1. mestu je bila družbena in drž. ureditev, šele na to človekove pravice in svoboščine

STRUKTURA USTAVE

- preambula
- 3 problemski sklopi

Preambula:

- pravno ne obvezuje
- deklarativne narave (opis dejstev), predstavlja izhodišče ustave
- zavezujoča je celo bolj kot sama ustava
- vsebina preambule je pomembna v primeru spreminjanj ustave
- objektivizirana dejstva predstavljajo osnovo za razumevanje funkcij ustave

Iz preambule se predpostavljajo funkcije ustave:

1. vzpostavitev delovanja vseh temeljnih elementov slov. države
2. pravica slov. naroda do samoodločbe
3. večstoletni boj za nacionalno osamostojitev
4. zagotovitev varstva temeljnih človekovih pravic in svoboščin

3 sklopi ustave:

1. DOLOČILA O OBLIKI SLOV. DRŽAVE
 - oblika drž. oblasti: republika s parlamentarnim sistemom
 - oblika pol. sistema: demokratična država, v kateri ima oblast ljudstvo
 - oblika drž. ureditve: ozemeljsko enotna in nedeljiva država
 - pravna kakovost države: pravna in socialna država
2. SEZNAM KLASIČNIH TEMELJNIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN
3. DRŽAVNA UREDITEV
 - pravila o org. osrednjih drž. organov, o njihovih pristojnostih, o razmerjih med njimi
 - v tem delu je ustava preskopa

Slov. ustava je torej izhodiščni pravni akt, ni pa tudi temeljni pravni akt, ki bi bil zakonom vsebinsko nadrejen

Pravno-institucionalni mehanizem v slov. ustavi: vladavina prava, neodvisnost sodstva, pravno varstvo temeljnih pravic

- mehanizem za udejanjanje pravic
- tega prejšnje ustave niso vsebovale, čeprav so omenjale pravice

POLITIČNE DOKTRINE V SLOV. USTAVI

LIBERALNA DOKTRINA

- na posameznika gleda kot državlj., ki je član pol. države, hkrati je tudi občan, član civilne družbe
 1. človekove pravice in temeljne svoboščine
 2. ločitev cerkve od države
 3. delitev oblasti na 3 veje
 4. pravica do lastnine

DEMOKRATIČNA DOKTRINA

- oblast ima ljudstvo, ki ima pravico, da to oblast uresničuje posredno ali neposredno (peticije, referendumi, demonstracije)

ELEMENTI SOCIALIZMA: Slovenija kot socialna država

- možnosti zaposlovanja, varstvo pri delu, pravica do soc. zavarovanja

ELEMENTI PLURALIZMA: bolj prikriti

1. pravica do zbiranja in združevanja
2. volitve predsednika vlade
3. pol. stranke – pripadniki vojske in policije ne smejo biti člani pol. strank

ELEMENTI KORPORATIVIZMA

- obstoj DS, ki je tipičen korporativni organ – v njem so zastopani družb. in pol. interesi

SLOV. USTAVA JE BILA SPREJETA 23. 12. 1991 – božična ustava

AVTORJA USTAVE: France Bučar, Peter Jambrek

USTAVNOREVIZIJSKI POSTOPEK

FORMALNA REVIZIJA: spremeni se besedilo ustave

DEJANSKA REVIZIJA: spremeni se pomen besedila ustave – to dela US-interpretira ustavo

2 načina spreminjanja ustave:

- ❖ **sprejme se nova ustava** – radikalne spremembe v razvoju družbe ali pa prevečkrat spremenjena stara ustava
- ❖ **dotedanja ustavna ureditev se ustrezno spremeni**

NAČIN SPREMINJANJA USTAVE

Evropske ustave: **vnašajo se spremembe in dopolnitve**

Ameriška ustava: **amandmaji**

SLOVENSKA USTAVA

1. **predlog za začetek postopka:** 20 poslancev, vlada ali 30000 volilcev – o predlogu odloči DZ z 2/3 večino glasov navzočih poslancev
2. **odločanje o sami spremembi ustave:** spremembo sprejme DZ z 2/3 večino vseh poslancev
 - a. DZ je dolžen predložiti predlagane spremembe ustave volilcem na referendum, če to zahteva min 30 poslancev – sprejeto, če za glasuje večina glasujočih volilcev ob min 50 % udeležbi

ZAČETKI SLOV. USTAVE – USTAVNE SPREMEMBE

- **pisateljska ustava 1987:** slov. nacionalni program v Novi reviji (57. št.)
- **demosova ustava 1989:** opozicijske stranke so ustanovile zbor za ustavo
- **podvinska ustava - nova slovenska ustava 23. 12. 1991:** oblikuje jo ustavna komisija (predstavniki pozicije in opozicije) – **spremenila se je 3-krat**
 - o spremembe slov. ustave: prenos suverenosti (1), prodaja nepremičnin tujcem (2), nova formula za računanje pri volitvah, povečan volilni prag za vstop v DZ na 4 % (3)

USTAVNOST IN ZAKONITOST

- obe načeli izhajata iz načela pravne države
- bili sestavni del boja za pravno državo
 - ❖ zagotavljanje osebne svobode posameznika, v katero se država ne sme vmešavati – negativne pravice
 - ❖ vzpostavljanje institucionalnih mehanizmov za preprečevanje zlorabe drž. oblasti in za njeno omejevanje

NAČELO USTAVNOSTI

1. načelo supremacije (nadvlade) ustave
 - a. ustava je na vrhu hierarhije pravnih norm
2. funkcionalno načelo ustavnosti
 - a. vse funkcije organov oblasti morajo biti utemeljene na ustavi
 - b. načelo odgovornosti vseh nosilcev javnih funkcij

NAČELO ZAKONITOSTI

1. supremacija zakona
 - a. vsi podzakonski akti morajo biti v skladu z zakonom
 2. funkcionalna zakonitost
 - a. funkcije drž. organov so utemeljene v zakonu in se uresničujejo v okviru zakona
- v vsakem posamičnem aktu mora biti navedena zakonska podlaga za njegovo izdaja, da se državljan lahko pritoži
 - načelo objavljanja predpisov, uveljavitveni rok (15 dni)
 - načelo retroaktivnosti – prepoved povratne veljave pravnih aktov

USTAVNO SODSTVO

= sodna kontrola ustavnosti zakonov ali ustavnosti pravnih norm

- **preventivna kontrola** – kontrola pred razglasitvijo norm (še v postopku sprejemanja)
- **represivna kontrola** – odprava (tudi za nazaj) ali razveljavitev (za naprej)

- **konkretna k.** – reševanje konkretnega spora – uveljavitev norme na konkr. primeru
- **abstraktna k.** – spor o ustavnosti zakona, ne da bi obstajal konkreten spor

USTAVNO SODIŠČE RS

= najvišji organ za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih temeljnih pravic in svoboščin

- samostojen in neodvisen organ
- 9 sodnikov – na predlog predsednika države jih voli DZ za 9 let – ponovna izvolitev ni dopuščena

POGOJI ZA USTAVNEGA SODNIKA: državljan RS, star min 40 let

PREDSEDNIK US: izvolijo ga sodniki izmed sebe za 3 leta

PRISTOJNOSTI US:

- skladnost zakonov z ustavo
- skladnost zakonov z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami in splošnimi načeli mednarodnega prava
- skladnost podzakonskih predpisov z ustavo in zakoni

- spori glede pristojnosti med državo in lok. skupnostmi
- spori glede pristojnosti med sodišči in drugimi drž. organi
- spori glede pristojnosti med DZ, predsednikom republike in vlado
- odgovornost predsednika republike zaradi ustavne obtožbe – impeachment
- protiustavnost aktov in delovanja pol. strank
- pritožbe v postopku potrditve poslanskih mandatov

PRAVNE POSLEDICE KONTROLE USTAVNOSTI

1. ZAKONI

- če US ugotovi, da zakon ni v skladu z ustavo ali z ratificiranimi medn. pogodbami, ga lahko razveljavi (v celoti ali delno)
- razveljavitev začne veljati naslednji dan po objavi ali po poteku roka, ki ga sodišče določi

2. PODZAKONSKI PREDPISI IN SPLOŠNI AKTI

- lahko jih odpravi ali razveljavi
- odprava učinkuje za nazaj (od sprejema predpisa), pomeni ničnost predpisa – če je potrebno odpraviti škodljive posledice, ki so nastale zaradi protiustavnosti ali nezakonnosti
- razveljavitev učinkuje za naprej

- US sprejema odločitve bodisi z večino glasov vseh sodnikov, bodisi z večino navzočih sodnikov
- sodniki in predsednik se morajo vedno izreči za ali proti – ne morejo se vzdržati glasovanja
- vsak sodnik ima pravico podati odklonilno ali pritrdilno ločeno mnenje

POSTOPKI PRED US

Splošni postopek pred US

- na predlog upravičenega predlagatelja (določa ga zakon)

ZAHTEVA UPRAVIČENEGA PREDLAGATELJA: postopek se obvezno sproži

- lahko jo sproži min 1/3 poslancev DZ, DS, vlada, sodišče, drž. tožilec, Banka Slovenije, računsko sodišče, ombudsman, predstavniki organov lok. skupnosti in reprezentativni sindikati
- predlagatelj ne more sprožiti postopka za oceno predpisa, ki ga je sam sprejel

POBUDA UPR. PREDL.: US začne postopek po lastni odločitvi – če je pobudnik izkazal pravni interes

Ustavna pritožba

- je eno najpomembnejših sredstev za varstvo ustavnih pravic in temeljnih svoboščin
- mogoče jo je vložiti na US zoper posamičen akt državnega organa, organa lok. skupnosti ali nosilca javnih pooblastil, s katerim so kršene človekove pravice in temeljne svoboščine
- praviloma morajo biti prej izčrpane vse druge pravne poti

POLITIČNA INSTITUCIJA

ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI:

parlament: DZ (sprejemanje zakonov) + DS (zastopanje posameznih interesov)

IZVRŠILNA VEJA:

vlada (izvrševanje zakonov) + predsednik države (zastopa državo)

SODNA VEJA: sodi

ORGANA REPRESIJE: policija in vojska (v osnovi morata biti nepolitična)

POLITIČNI INSTITUCIONALIZEM

Def.: proučuje idealni tip institucije in ga primerja z dejanskim – Skopol & Hall

- zanima ga razmerje med državo in drž. institucijami na eni in družbo in civilnimi inst. na drugi strani

ZAUPANJE

OPREDELITVE

- zaupanje pomeni konec hladne preračunljivosti
- zanesti se na nekoga
- podpirati nekaj
- skrb za nekaj
- pričakovanje dobrega, prijateljskega vedenja

POLITOLOŠKI VIDIKI ZAUPNJA:

- Yamagishi: sodelovanje za izboljšanje javnega dobrega
- Miller: bistvo zaupanja je v prepričanju, da bo nekaj legitimno delovalo – lahko se identificiramo z institucijo

Nezaupanje: pol. odtujenost ali pol. cinizem

DEJAVNIKI ZAUPANJA

1. ekonomski d.
2. socialno-ekonomski d.
3. socialno-politični d.ž

VZROKI ZA NEZAUPANJE V DZ: poročanje medijev, veliko ljudi ne pozna dela parlamenta, zamenjevanje vlade in parlamenta, slaba pol. kultura poslancev, negativni pol. dogodki - l. '94 (menjave ministrov, interpelacije), l. '95 (Depala vas)

LOKALNA SAMOUPRAVA

3 ELEMENTI LOK. SAMOUPRAVE:

- pravica lok. preb., da voli svoja predstavniška telesa
- ta predstavniška telesa imajo stvarno in krajevno pristojnost (na svojem ozemlju izvajajo oblast)
- pristojnosti lok. organov so vprašanja, s katerimi se dejansko vpliva na življ. in razvoj lokalne skupnosti

5 KONSTITUTIVNIH ELEMENTOV ZA POJEM LOK. SAMOUPRAVA:

- teritorialni
- funkcionalni
- organizacijski
- materialno-finančni
- pravni

2 TEMELJNI KOCEPCIJI LOK. SAMOUPRAVE V EVROPI:

- britanska k: kot izvorna pristojnost, 4. veja oblasti, podaljšana roka ministrov

- kontinentalna k.: načelo decentralizacije, njen temelj je majhna občina

USTAVA RS O LOK. SAMOUPRAVI

zajeto v 2 sklopih: člena 9,10 + členi 138-144

č. 9: V Slov. je zagotovljena lok. samouprava

č. 10: Glavno mesto Slov. je Ljubljana

č. 138: prebivalci Slovenije uresničujejo lok. samoupravo v občinah in drugih lok. skupnostih – občina: temeljna upravna skupnost

č. 139: Območje občine obsega naselje ali več naselij, ki so povezane s skupnimi potrebami in interesi preb.

POGOJI ZA USTANOVITEV OBČINE:

- ❖ 5000 preb.
- ❖ zdravstveni dom
- ❖ OŠ
- ❖ trgovina gostilna
- ❖ poštni urad

č. 140: občina je pristojna za lok. zadeve, ki jih občina lahko ureja samostojno in ki zadevajo samo preb. občine

č. 141: MESTNA OBČINA – POGOJI:

- ❖ kulturno, geogr. in gosp. središče svoje regije
- ❖ strnjeno urbano področje, ki se razlikuje od svoje okolice
- ❖ 20000 preb.
- ❖ 15000 delovnih mest (1/2 v terciarnem in kvarternem sektorju)
- ❖ SŠ, bolnice, javne službe

č. 142: FINANČNI VIRI OBČIN:

- ❖ dohodnina 78 %
- ❖ nadomestilo uporabe stavbnega zemljišča
- ❖ davek na nepremičnine...

Država finančno šibkim občinam pomaga z instrumentom primerne porabe

č. 143: občine se o povezovanju v širše lok. samoupravne skupnosti odločajo samostojno – pokrajine – ni nobene

č. 144: 3 OSNOVNI ORGANI OBČINE:

- ❖ **občinski svet:** zakonodajna veja oblasti – izvoljeni predstavniški organ – 7-45 svetnikov, mandat 4 leta
 - o v majhnih občinah (7-11 svetnikov): večinski volilni sistem, v vseh drugih proporcionalni vol. sistem (D'hontov sistem: iz liste se izvoli toliko kandidatov, kolikor mandatov je lista prejela + preferenčni glas)
- ❖ **župan:** izvršilni organ – predstavlja in zastopa občino navzven – predlagalna pravica – edini, ki lahko predlaga proračun in zaključni račun
 - o vodi delo občinske uprave, je varuh ustavnosti in zakonitosti
 - o izvoljeni po 2-krožnem absolutnem večinskem sistemu za 4 leta, odgovorni so volilcem, ne občinskemu svetu
- ❖ **nadzorni odbor:** častna funkcija, člani voli občinski svet
 - o nadzoruje smotrnost in namenskost porabe proračunskih sredstev
 - o nadzor nad premoženjem občine
 - o nadzoruje fin. poslovanje vseh porabnikov proračuna

POKRAJINA

Def.: širša lok. samoupravna skupnost, ki obsega teritorij večih občin in opravlja naloge lokalnega pomena, ki jih občine zaradi fin., organizacijskih razlogov ne zmorejo

DECENTRALIZACIJA: država lahko na pokrajine prenaša vrsto nalog

- poleg Slov. je v EU samo še 5 držav, ki nimajo širših lok. samoupr. sk.

TEMELJI POL. OBLASTI – SUVERENOST

POJEM SUVERENOSTI

- označevanje lastnosti nekega subjekta kot vrhovnega oz. najvišjega na svojem področju – subjekt s takšno kvaliteto je neodvisen od drugih subjektov
- najvišja, neomejena in neodvisna oblast

OBLIKE SUVERENOSTI

1. DRŽAVNA SUVERENOST

- državna oblast kot najmočnejša in najvišja sila v družbi
- država monopolno razpolaga s sredstvi fizične prisile

zunanja suverenost: država je neodvisna navzven, ima svojo ozemeljsko celovitost, prizna jo mednarodna skupnost – pravica do obstoja

notranja suverenost: država je na svojem ozemlju vrhovna, samostojna, izvorna, enotna in vseobsežna organizacija, ki si svojo močjo podreja vse, kar se nahaja na njenem ozemlju – država ima prvlado nad vsemi drugimi oblastmi na tem ozemlju

2. NACIONALNA SUVERENOST

- narod kot posebna družbena skupina, ki se oblikuje na strnjemem ozemlju, ter jo povezuje skupni jezik, narodna zavest ter druge zgod. in kulturne sorodnosti
- pravica naroda do samoodločbe, vključno z odcepitvijo

3. LJUDSKA SUVERENOST

- ideološko načelo – vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu
- nosilci oblasti delujejo kot predstavniki ljudstva

STRUKTURA SUVERENOSTI

1. **nosilec (subjekt) oblasti:** narod
2. **suvereni organ:** parlament - najvišji državni organ, katerega dolžnost je, da izraža voljo subjekta suverenosti
3. **predstavnik suverenosti:** predsednik države – pooseblja državo, je simbol njene enotnosti – samo reprezentativna funkcija

Carl Schmitt: *suveren je tisti, ki lahko vpelje izredno stanje*

- parlamentarizem je ločitev oblasti nadomesti z delitvijo funkcij med izvršne, zakonodajne in sodne organe
- delitev funkcij zato, ker imata zakonodajna in del izvršne oblasti (predsednik države) lastno legitimacijsko bazo (volitve), del izvršne oblasti (vlada pa je nima)
- vlada je izpeljana iz zakonodajne oblasti, zato ne more biti povsem samostojna veja

ZGODOVINSKI PREGLED SUVERENOSTI

- ❖ stari Egipt: elementi t. o suverenosti kot sestavni del razlage o soc. piramidi
- ❖ antika – Platon: najprej smatral filozofe za nosilce suverenosti, kasneje je to pripisal zakonom
- ❖ srednji vek: legisti (pristaši suverenosti države) in kanonisti (pristaši suverenosti cerkve)
- ❖ demokratična različica teokratske teorije (Akvinski): koncepcija posredne božanske pravice – vsa oblast izhaja iz Boga, vendar pa sta oblika in način izvrševanja te oblasti ljudska – nosilec oblasti ne določa Bog, ampak ljudje
- ❖ Jean Bodin: 1. celovita teorija o suverenosti – njegova teorija podpirala prizadevanja po monarhistični pol. centralizaciji proti cerkvi in proti notranjim nasprotnikom
 - *Šest knjig o republiki*
 - suverenost je najvišja absolutna in trajna oblast
 - značilnosti:
 - o **popolnoma svobodno in neomejeno sprejemanje zakonov za vse in vsakogar**
 - o **možnost odločanja o vojni in miru**
 - o **izključna možnost imenovanja častnikov, dajanja pomilostitev in razpisovanja davkov**
 - 3 oblike vladavine: monarhija + ljudska država + aristokracija
 - izrecno zavračal mešanje teh 3 oblik – v posamezni pol. skupnosti istočasno ne more obstajati več nosilcev izvorno najvišje oblasti
 - **nedeljivost**: ena temeljnih lastnosti suverenosti
- ❖ Althusius: nasprotnik absolutne monarhije, **ideja o ljudski suverenosti**
 - ljudstvo izvajanje suverenosti s pogodbo prenese na vladarja, še naprej pa zadrži svojo suvereno oblast, saj ima pravico zamenjati vladarja
 - suverenost pripada samo ljudstvu v celoti
 - **nedeljivost, nezastarljivost** – vendar ljudstvo suverenosti ne izvršuje
 - njegova teorija je temelj predstavniške pol. demokracije
- ❖ 16. in 17. st. (Hugo Grotius): šola naravnega prava
 - ljudstvo je suveren, vendar se lahko odreče svoji suverenosti v prid ene ali več oseb
 - suverenost je **prenosljiva in odtuljiva**
- ❖ Jean Jack Rousseau: 1. celovita teorija o ljudski suverenosti
 - suverenost pripada ljudstvu (in nobenemu posamezniku) in ljudstvo jo tudi samo izvršuje
 - tisti, ki suverenost izvršuje, to počne na podlagi koncesije s strani ljudstva
 - ljudska suverenost prihaja do izraza skozi občo voljo
 - Družbena pogodba – suverenost kot:
 - o **neodtuljiva** – ljudstvo se ji ne more odreči
 - o **neprenosljiva** – ljudstvo je ne more prenesti na druge
 - o **nedeljiva** – volja je lahko le obča ali pa je ni
 - o **nepredstavljiva** – suverenost, predstavljena v občini volji, ne more biti predstavljena niti delegirana
 - o **trajna (nezastarljiva)**
 - Rousseau je najprej zastopal izvorno idejo popolne neposredne demokracije v zakonodaji – samo ljudstvo lahko sprejema zakone – kasneje je dopustil možnost predstavniške demokracije, vendar pod določ. pogoji:
 - o centralni položaj ljudske skupščine, splošna volilna pravica, pogoste volitve, prepoved ponovne izvolitve, dajanje navodil poslancem

2 razumevanji Rousseaujeve teorije:

1. deljena suverenost – s. je razdeljena med posamezniki, ki sestavljajo ljudstvo, zato je vsak od njih nosilec enega dela suverenosti – podlaga neposredni demokraciji
2. nedeljena suverenost – s. ne pripada posameznikom, ampak ljudstvu kot celoti, ljudstvo jo izvaja po svojih predstavnikih (ne pa neposredno) – volja ljudstva obstaja od trenutka, ko jo ustvari njeno predstavništvo

POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO

nasprotje predstavništva : ekskluzivnost (izključenost)

nasprotje participacije : abstinenca

VRSTE PREDSTAVNIŠTVA

1. DELEGIRANO PREDSTAVNIŠTVO: predstavnik poskuša doseči določ. cilje, ki jih je predstavil pooblastitelj - lobisti
 - obseg te uresničitve: merilo uspešnosti
2. MIKROKOZMIČNO PREDSTAVNIŠTVO: glavne značilnosti prebivalstva se odražajo v vzorcu predstavnikov
3. SIMBOLIČNO PREDSTAVNIŠTVO: nek predmet ali emblem je na simboličen način reprezentativen za širšo skupnost – oseba, ki simbolizira skupnost)
4. POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO: **člani parlamenta so predstavniki zato, ker so izbrani po posebnem postopku volitev, da lahko zasedejo ta položaj**

HOBBS: predstavništvo je proces avtorizacija (pooblaščenja) – mandat je splošno pooblastilo za odločanje v imenu volilcev

- člani parlamenta ostanejo legalni predstavniki, dokler ne odstopijo, umrejo ali so poraženi na volitvah, ne glede na njihovo ravnanje v parlamentu
- poslanci so neodvisni

PROBLEM PREDSTAVNIŠTVA – PARADOKS PREDSTAVNIŠTVA

- ❖ kdo bi moral biti predstavljen? (del države, gosp. interes, družb. razredi, samo premožni, ali naj imajo ženske volilno pravico...)
- ❖ kako bi morali biti predstavniki izbrani? (imenovani ali izvoljeni, kako izvoljeni)
- ❖ kako bi morali predstavniki delovati? (po navodilih svoje volilne enote, zavezani samo splošnim in javnim interesom...)

RAZVOJ PREDSTAVNIŠTVA

IMPERATIVNI MANDAT: vezani mandat – predstavniki lahko sprejemajo odločitve le s privolitvijo tistega, na katerega se te pravice nanašajo

REPREZENTATIVNI MANDAT: svobodni mandat – poslanec je predstavnik vsega naroda, zato ga mnenje volilcev pri izvrševanju mandata ne obvezuje

- poslanci niso mandatarji svojih volilcev in niso odgovorni svojim volilcem
- na podlagi takšne teorije je 1. fr. ustava 1791 uvedla reprezentativni mandat

Slov. ustava 1991: *Poslanci so predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršnakoli navodila.*

- mandat državnih svetnikov je v veliki meri imperativen – funkcionalno predstavništvo, zastopanje interesov

- v parlamentu sta en poslanec Madžarov in en poslanec Italijanov – kakšen je njun mandat?

PARLAMENTARIZEM

V parlamentu poteka spreminjanje družbenih interesov v splošne obvezne pravne norme (zakoni)

Sestavljata ga 2 dela:

❖ DRŽAVNI SVET

- deluje v okviru zakonodaje, ni pa njen nosilec
- korporativni organ: v njem so predstavljeni razl. družbeni interesi
- nepopolni drugi dom parlamenta
- 40 svetnikov: 22 predstavnikov lok. interesov + 6 negosp. dejavnosti + 4 delodajalcev + 4 delavcev + 4 kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev
- Oblikuje se z volitvami, mandatna doba svetnika je 5 let
- Državni svetnik je častna funkcija

GLAVNE PRISTOJNOSTI DS:

- o **pravica do suspenzivnega veta** – zahteva, da DZ o nekem zakonu, ki ga je že sprejel, ponovno odloča
- o **zakonodajna iniciativa** – lahko predlaga zakone
- o **lahko daje mnenja o vseh pristojskih DZ**
- o **lahko zahteva razpis zakonodajnega referenduma**
- o **zahteva parlamentarno raziskavo o vseh zadevah javnega pomena**

❖ DRŽAVNI ZBOR

- splošno predstavniško telo
- izhaja iz načela, da je DZ predstavnik vseh državljanov
- 90 poslancev – izvoljeni na podlagi splošne volilne pravice, ne pa enake volilne pravice (majšine volijo slov. poslance + svojega poslanca), mandatna doba 4 leta

3 SKUPINE FUNKCIJ:

ZAKONODAJNE FUNKCIJE

1. sprejema in spreminja ustavo
2. sprejema in spreminja zakone in druge podzakonske akte
3. sprejema in spreminja svoj poslovnik
4. sprejema deklaracije, resolucije
5. sprejema drž. proračun in zaključni račun proračuna
6. ratificira medn. pogodbe
7. razpisuje referendum (naknadni ali predhodni)

VOLILNE FUNKCIJE

1. imenuje in razrešuje predsednika vlade in ministre, preds. in podpredsednika DZ, ustavne sodnike, sodnike RS, ombudsmana
2. voli sodnike v trajni mandat

NADZORNE FUNKCIJE

1. odreja parlamentarne preiskave
2. odloča o zaupnici oz. nezaupnici predsednika vlade ali ministrov
3. odloča o odgovornosti predsednika države, vlade, ministrov in o njihovi obtožbi pred ustavnim sodiščem – impeachment

Althing: islandski parlament – najstarejši parlament, deluje že od l. 930

FUNKCIJE PARLAMENTA

1. **ustvarjanje legitimnosti** (latentna in manifestna funkcija ter sproščanje napetosti)
2. **rekrutiranje politikov** (njihova socializacija in izobraževanje v smislu pol. kulture)
3. **odločajske funkcije** (zakonodajna funkcija, funkcija artikulacije interesov, reševanja konfliktov, nadzora nad vlado)

STRUKTURA IN ORGANIZACIJA PARLAMENTA

ENODOMNOST: prevladuje

DVODOMNOST: predvsem v federalnih državah – namen je omejevanje in kontrola oblasti + tehtnost odločitev (ki se sprejemajo po bolj zapletenem postopku)

ODBORI, KOMISIJE

POSLANSKE SKUPINE – FRAKCIJE: organizirane posamezne stranke

ZAKONODAJNI POSTOPEK – 7 NAČEL

1. n. javnosti: postopek priprave in sprejemanja zakona je javen
2. n. stopnjevanja zakonod. postopka: proces, ki prehaja iz ene v drugo fazo – 4 osnovne faze: prvo, drugo in tretje branje ter glasovanje
3. n. samostojnosti: pri sprejemanju zakonov je neodvisen od drugih vej oblasti
4. n. pisnosti: vsi dokumenti, ki se nanašajo na bodoči zakon, morajo biti v pisni obliki
5. n. objavljanja zakonov v posebnem utadnem glasilu: Uradni list RS
6. n. kolegičnosti: zakonov ne more sprejemati posameznik, pač pa kolektivni organi
7. n. ekonomičnosti: čim manjša poraba časa, sredstev in čimboljši rezultat

ZAKONODAJNI POSTOPEK V DZ

- ko je predlog zakona enkrat poslan v DZ, se lahko spreminja in dopolnjuje le še znotraj parlamenta
- ZP začne teči z vložitvijo predloga zakona

MOŽNI PREDLAGATELJI: vlada, posamezen poslanec, DS, 5000 volilcev

4 OBVEZNE SESTAVINE PREDLOGA ZAKONA: naslov, uvod, obrazložitev, besedilo členov

NOVALIZACIJA: spreminjanje že obstoječih zakonov

- predlog zakona se najprej pošlje predsedniku DZ, ta pa ga pošlje vsem poslancem in vladi, kadar ni predlagateljica

PREDHODNA OBRAVNAVA: predlagatelj jo lahko zahteva – predhodna obravnava o temeljnih vpr. in družb. razmerjih, ki naj bi se urejala z zakonom

- o poteka v delovnem telesu
- o osnovni namen: predlagatelj preveri stališče članov zakonodajnega telesa in po potrebi spremeni predlog zakona – kjer je pričakovati velike razlike v stališčih

PRVA OBRAVNAVA: posredovanje predloga poslancem

- o min 15 poslancev lahko v 15 dneh po prejemu predloga zahteva, da DZ opravi splošno razpravo
- o SPLOŠNA RAZPRAVA: razprava o razlogih, ki zahtevajo sprejem zakona in o načelih, ciljnih in poglobitvenih rešitvah predloga zakona

Možni zaključki obravnave:

DZ lahko odloči, da (1) se ZP nadaljuje v nespremenjenem besedilu v drugi obravnavi; (2) lahko oceni, da je predlog neustrezen in se postopek konča v prvi obravnavi; (3) lahko od predlagatelja zahteva, da upošteva stališča poslancev in popravi svoj predlog do 2. obravnave

SKLEPČEN DZ: DZ veljavno odloča, če je navzočih več kot ½ poslancev

MATIČNO DELOVNO TELO: predsednik DZ ga mora določiti pred 2. obravnavo – sodelovalo bo v nadaljnjih obravnavah v DZ in poročalo DZ

DRUGA OBRAVNAVA:

- ❖ **prvi del se opravi na matičnem delovnem telesu**
 - temeljita in poglobljena razprava o zakonskem predlogu – o vsakem členu posebej
 - spremembe posameznih členov sprejemajo z amandmaji (= v obliki člena podan predlog za spremembo zakonskega besedila)
 - amandmaje lahko predlagajo vsi poslanci, poslanske skupine, zainteresirano delovno telo in vlada, kadar ni predlagatelj
- ❖ **drugi del na PLENARNI SEJI DZ**
 - najprej poročajo predstavniki matičnega del. telesa
 - DZ opravi razpravo o vseh členih, katerim so bili na matičnem del. telesu vloženi amandmaji
 - tudi v tem delu se lahko vlaga amandmaje – le poslanske skupine, vlada, ali skupine 10 poslancev – amandma se lahko vloži le tistim členom, katerim so bili že na seji matičnega del. telesa vloženi amandmaji
 - glasovanje

TRETJA OBRAVNAVA: DZ razpravlja o predlogu v celoti in o njem glasuje

- o razprava o posameznih členih je možna le v primeru tistih členov, katerim so bili v 2. obravnavi vloženi amandmaji
- o tudi v tem delu se lahko vlaga amandmaje – vlada, predlagatelj zakona ali poslanske skupine – le tistim členom, ki so že bili amandmirani
- o preučitev zakona z vidika njegove konsistentnosti
- o zakon je sprejet na glasovanju z relativno večino navzočih poslancev

PROMULGACIJA: predsednik države razglasi izglasovani zakon

PUBLIKACIJA: treba ga je objaviti v Uradnem listu

- zakon začne veljati 15. dan po objavi

SKRAJŠANI POSTOPEK: manj zahtevna spremembe zakona

- predlaga ga predlagatelj, odloča kolegij predsednika DZ, predsednik DZ določi matično del. telo, splošna razprava ni mogoča, 2. in 3. razprava se združita v eno

HITRI POSTOPEK: mora biti utemeljen:

posebne potrebe države

interesi obrambe

pojavi naravnih nesreč in katastrof

- o predlogu odloča DZ ob sprejemanju dnevnega reda
- če DZ ne sprejme predloga po hitrem postopku, se ZP nadaljuje po rednem postopku

VLADA

= kolegijski izvršilni organ

VRSTE VLAD – glede na razmerje strank v parlamentu

- ❖ VEČINSKA VLADA
 - o ena stranka osvoji večino mest v parlamentu – mandat za sestavo vlade dobi voditelj te stranke
 - o praviloma sestavi vlado izključno iz pripadnikov svoje stranke
- ❖ KOALICIJSKA VLADA
 - o nobena stranka ne dobi večine v parl. – parlamentarno večino lahko tvori samo koalicija strank
 - o običajno šef države mandat za sestavo vlade ponudi voditelju najuspešnejše stranke
 - o če temu ne uspe pridobiti k sodelovanju v vladi zadostnega št. manjšinskih strank, mora vrniti mandat šefu države – ta potem išče novega mandataja (voditelj kakšne od manjših strank ali pa druga vodilna osebnost iz stranke relativne večine)
 - o če tudi to ne uspe, dobimo tehnično vlado
- ❖ TEHNIČNA VLADA
 - o s tem lahko poskusi šef države pred razpustitvijo parlamenta in razpisom novih volitev
 - o mandatar je ustrezna nestranskarska oseba (visok državni uradnik) – ta izbere vladno ekipo
 - o če je bil izbor mandatarja res nevtralen, parlament takšni vladi izglasuje zaupnico
 - o takšno vlado sestavljajo strokovnjaki za posamezna področja
 - o danes so takšne vlade večinoma prehodnega značaja
- ❖ MANJŠINSKA VLADA
 - o zmaga predlog, ki ima več zagovornikov, neodločeni (vzdržani) glasovi na izzid ne vplivajo

OBLIKOVANJE VLADE

- predsednik republike po posvetovanjih z vodji poslanskih skupin predloži DZ kandidata za predsednika vlade – mandatarja
- za izvolitev v 1. krogu je potrebna večina glasov vseh poslancev
- če kandidat ne dobi potrebne večine glasov, lahko predsednik države po posvetovanjih v 14 dneh predloži drugega ali istega kandidata – tudi poslanske skupine ali min 10 poslancev lahko predlagajo svojega kandidata
- glasuje se o vsakem posebej – najprej pa o kandidatu predsednika republike
- če je tudi 2. krog neuspešen – sledi razpustitev DZ – razen, če ne sklene v 48 urah izvesti še 3. krog volitev
- v 3. krogu je potrebna samo večina opredeljenih glasov navzočih poslancev

FUNKCIJE VLADE

- o izvršilna – izvršuje določitve DZ (podfunkcija: iniciativa)
- o upravna – vlada je vrh uprave
- o nadzor in koordinacija

ODGOVORNOSTI VLADE

konstruktivna nezaupnica vladi

- izglasuje jo DZ – na predlog min 10 poslancev z večino glasov vseh poslancev izvoli novega predsednika vlade
- dosedanji premier je razrešen – mora pa skupaj z ministri opravljati tekoče posle do prisege nove vlade

zaupnica vladi na njeno zahtevo

- če vlada v parlamentu izgubi večinsko podporo, zamenjati pa je tudi ni mogoče
- predsednik vlade postavi zahtevo po izglasovanju zaupnice - s tem poskuša utrditi podporo parlamenta
- če zaupnica ni izglasovana – sledi razpustitev parlamenta

interpelacija

- min 10 poslancev lahko vložijo v DZ interpelacijo o delu vlade ali posameznega ministra
- zaključijo se z razpravo in sklepanjem

impeachment (javna ali ustavna obtožba)

- DZ lahko pred US obtoži predsednika vlade ali ministre kršitve ustave in zakonov

VRSTE ODGOVORNOSTI MINISTROV

kolektivna odgovornost: minister je odgovoren za vse odločitve, ki jih sprejme vlada

individualna odgovornost: za lastno delo znotraj ministrstva in za delo vseh ljudi, zaposlenih na ministrstvu

politična odgovornost: kolektivna + individualna odgovornost

kazenska odgovornost: impeachment

DELOVNA TELES

= specializirane skupine poslancev, ki znotraj DZ delujejo na posameznih področjih

- ❖ ODBORI: organizirani so na istih področjih kot vlada – so stalna del. telesa (odbor na notranjo politiko, za mednarodne odnose)
- ❖ KOMISIJE: org. na ravni parlamenta, nekatere so stalne, druge le za 1 mandatno obdobje – KVIAZ, mandatnoimunitetna komisija, preiskovalne komisije

FUNKCIJE DELOVNIH TELES

- funkcija specializacije
- pridobivanje informacij
- zagotavljanje zakonodajne kontinuitete – čimveč zakonov v čimkrajšem času
- strankarska koordinacija
- pridobivanje pogajalskih koristi

KOALICIJA

= skupina pol. strank, ki se sestavi z namenom, da si pridobijo večino sedežev v parlamentu ali da se sestavi vlada

- o **večinska vladna koalicija:** v parlamentu ima min 50 % in vsaj 1 poslanca
- o **manjšinska vladna koalicija:** vsaka vlada, ki nadzoruje manj kot polovico sedežev v parlamentu – lahko obstaja samo, če je opozicija skregana
- o **velika koalicija:** sestavljena iz vseh ali velike večine parlamentarnih strank – oblikuje se v izrednih razmerah (v Sloveniji 94)
- o **tehnična vlada**

KLASIFIKACIJA VOLILNIH SISTEMOV

- RELATIVNI VEČINSKI – enomandatna okraozja VB, glasovalni blok (mesta ZDA)
- ABSOLUTNI VEČINSKI – alternativno glasovnje (Avstralija), 2. krog (FR)
- POLPROPORCIONALNI - omejeno glasovanje, posamično neprenosljiv glas (Japonska)
- PROPORCIONALNI – posamično prenosljiv glas (Irski), sistem list

ZNAČILNOSTI IN POMEN VOLITEV

- so eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti
- so nujen predpogoj za dem. oblikovanje državnih organov, zlasti predstavniškega tel.
- nujen pogoj za vzpostavitev in ohranitev pravne države
- dajejo legitimnost izvajanju oblasti

VOLILNI SISTEM

Def. v širšem smislu: skup ali zbir volilnih načel ter sredstev za njihovo uresničevanje

- predpisi o volilni pravici, o org. volitev, postopku in tehniki volitev, razdelitvi mandatov

Def. v ožjem smislu: sistem razdelitve mandatov

VOLILNA PRAVICA: najpomembnejši element volilnega sistema

- predpisi o volilni pravici določajo krog oseb, ki imajo pravico voliti v predstavniška telesa + krog oseb, ki imajo pravico biti izvoljene za člane teh teles

VOLILNA NAČELA: določajo vsebino vol. sistema

- ❖ SPLOŠNA VOLILNA PRAVICA: odsotnost vsake diskriminacije glede na narodnostno, versko, rasno, ekonomsko pripadnost – včasih volilni cenzusi (premoženjski, spolni, izobrazbeni...)
- ❖ ENAKA VOLILNA PRAVICA: 1 človek-1 glas
– nasprotje je pluralni votum (pomnoženi glas) – različna vrednost glasov, izražena z volilno geometrijo – prekrivanje vol. enot - **gerrymandering**
- ❖ NEPOSREDNA VOLILNA PRAVICA: posredne volitve kažejo na nezaupanje v volilce
- ❖ TAJNOST GLASOVANJA / SVOBODNA VOLILNA PRAVICA: svobodno opredeljevanje pri glasovanju
- pomembno vprašanje: ali je volilec dolžen uveljaviti svojo volilno pravico? –

RAZDELITEV MANDATOV: kvantificirana (objektivizirana) odločitev, vendar različna merila pripeljejo do skrajno različnih rezultatov

Ali naj bodo poslanci v parlamentu odraz pol. pogledov in prepričanj vseh volilcev ali zgolj večine volilcev?

VEČINSKI SISTEM	PROPORCIONALNI SISTEM
<ul style="list-style-type: none"> - se je najprej pojavil - prevladuje v anglosaških državah (ZDA, VB) 	<ul style="list-style-type: none"> - pojavi se proti koncu 18. st: zahteve, da mora vol. sistem omogočiti zastopstvo v parlamentu tudi pol.

<ul style="list-style-type: none"> - enostaven sistem - voli se osebe - omogoča stabilno vlado - manjšina nima vpliva 	<p>manjšini</p> <ul style="list-style-type: none"> - prevladuje v kontinentalni Evropi - izhaja iz načela, da morajo dodeljeni predst. mandati ustrezati dobljenim glasovom na volitvah - zapleten sistem - omogoča obstoj ekstremnih strank - nestabilnost
---	--

3 različici večinskega sistema:

- o absolutno večinski sistem – kritika: lahko povzroči ponavljanje glasovanja (2. krog)
- o relativno večinski sistem – kritika: izvoljeni poslanec predstavlja samo manjšino vol. sistema
- o alternativno glasovanje (Avstralija) – temelji na načelu absolutne večine, vendar se volilec že v 1. krogu odloči tudi za kandidata, ki bi ga volil v 2. krogu

HARE-jev sistem

VOLILNI KOLIČNIK: št. glasov, potrebnih za izvolitev enega poslanca v vol. enoti

- ker liste ne dobijo enakega št. glasov, ni mogoče razdeliti vseh mandatov

d'Hondtov sistem

- = pravilo največjega ostanka
- zagotavlja večjo stopnjo sorazmernosti
- favorizira večje stranke
- izračuna se absolutno št. glasov, ki so jih dobile liste in deli najprej z 1, potem z 2, 3, 4, 5 do št. mandatov – sistem delitelja

DROOP-ov sistem

PROHIBITNA KLAUZULA: prag za vstop v parlament – določena je ali s št. mandatov ali z določenim odstotkom glasov (npr. 4 %)

- namen: zmanjšati št. strank v parlamentu (kar povzroča nestabilnost)

OSAMOSVOJITEV RS

1980: umre Tito – pojavljajo se zahteve po večji samostojnosti

1987: 57. št. Nove revije – zahtevajo samostojnost Slov. v okviru jugoslovanske federacije – ni bila sprejeta

1989: majniška deklaracija – demokratične spremembe + odcepitev Slovenije

- uvede se večstrankarski sistem
- prva stranka je Slovenska demokratična zveza
- slov. stranke se povežejo v DEMOS (demokr. opozicija)

1990: volitve – DEMOS dobi 54 % glasov – sestavi vlado

- Lojze Peterle (SKD) postane predsednik vlade
- vlada se je imenovala izvršni svet
- vlada ni imela ministrstva, ampak sekretariat

SKUPŠČINA: 240 delegatov – ni bilo parlamenta – 3 domovi:

- o družbeno-politični zbor (80)
- o zbor občin
- o zbor združenega dela

23. 12. 1990: plebiscit – 95 % glasuje za neodvisnost

25. 6. 1991: skupščina sprejme temeljni ustavni zakon o neodvisnosti in samostojnosti RS

26. 6. 1991: razglasitev

27. 6. 1991: začne se vojna (tanki iz Vrhnike)

18. 7. 1991: brionski sporazum – predsedstvo SFRJ sprejme odločitev, da bodo vojaki JLA v treh mesecih zapustili Slovenijo

PREDSIEDSTVO SFRJ: Tita je zamenjalo predsedstvo in ne 1 človek

- vsaka republika (6) + 2 svobodni krajini volijo svojega predstavnika 8
- Drnovšek: predstavnik Slovenije

Okt. 1991: Slov. uvede tolar

- Slovenijo priznajo druge države

23. 12. 1991: nova ustava

30. 12. 1991: razpade DEMOS (prvelike ideološke razlike)

April 1992: Peterleta zamenja Drnovšek

Maj 1992: Slov. postane članica ZN

konec leta 1992: druge demokratične volitve

- voli se 90 poslancev
- zмага liberalne demokracije – sestavi veliko koalicijo (ZLSD, SDSS, SKD)

15. 1. 1995: Slovenijo prizna EU

1996 – tretje dem. volitve

POLITIČNA KULTURA

= celota strukturnih in kulturnih mehanizmov v neki družbi

= tisti mehanizem, ki pretvarja zahteve pripadnikov civilne družbe v pol. interese

= regulator hotenj, želja, interesov

- ❖ **TRADICIONALNA POL. KULTURA:** ruralno okolje, statična družba (usmerjenost v preteklost), vera v Boga, neobčutljivost za okolje
- ❖ **MODERNA POL. KULTURA:** urbano okolje, dinamična družba (usmerjenost v sedanost in prihodnost), intersubjektivnost posameznika, vera v znanost in tehnologijo, družbeni razvoj je načrtovan

- ❖ **PAROHIALNA:** pol. sistem ni razvit na podsisteme, nima oblikovanih posameznih funkcij, neudeležba državlj. v pol. procesih, nizek nivo znanja državlj. o lastni državi in pol. sistemu, kolektivne organizacije imajo veliko moč
- ❖ **PODLOŽNIŠKA:** izoblikovani so nekateri podsistemi in funkcije, nizka stopnja udeležbe državlj. v politiki, državlj. so nesposobni izoblikovati svoje zahteve v pol. zahteve, lojalnost do oblasti (vedno volijo isto stranko) – Slovenija
- ❖ **PARTICIPATIVNA:** pol. sistem je v celoti izoblikovan (vsi podsistemi in funkcije), visoka stopnja udeležbe državlj. v politiki, visok nivo znanja o državi in pol. sistemu, državljani presoja oblast skozi merilo legitimnosti – države EU (ZDA ne)

FEDERALIZEM

= ideologija, v kateri:

- nad istim ozemljem in preb. obstajata **dve ravni oblasti** – raven federacije + raven federalne enote (del države)
- ti dve ravni oblasti sta zaščiteni ena pred drugo, se ne moreta ukinit, lahko vplivata ena na drugo

- federalne ideje se začnejo pojavljati v začetku 17. st.
- največji razcvet doživi po svet. vojnah (SZ, Jugoslavija...)
- zaton federalizma se začne s padcem berlinskega zidu

ZAGOVORNIKI FEDERALIZMA: Althusius, Montesquieu, Kant, Proudhon, Tocqueville

- v ZDA: Hamilton, Madison, Jay: avtorji Federalističnih spisov

NASPROTNIKI FEDERALIZMA: Marx in Engels, Jennings, Lasca, Brice, Dicey, Lowenstein

ZDA, Švica: neparlamentarni federaciji – izvršna in zakonodajna oblast na obeh ravneh ločeni
Nemčija, Avstrija, Kanada, Indonezija, Malezija: parlamentarne federacije

ČLOVEKOVE PRAVICE

- ❖ **NARAVNE PRAVICE:** varstvo človek. pravic pred represivnimi posegi države in pred zlorabo oblasti
 - o jamstvo za pošteno sojenje
 - o osebnostne pravice (do varnosti, dostojanstva, življenja) – 1991: v Slov. ukinjena smrtna kazen (zloraba nazadnje 1967)
 - o državi je prepovedano vse, kar ji ni izrecno dovoljeno
- ❖ **DRŽAVLJANSKE (KLASIČNE) PRAVICE:** člani 39-44
 - o pravica do zbiranja in združevanja, do javnega izražanja, do svobode vesti, volilna pravica

- naravne in državljanske pravice imajo negativno konotacijo – so nedotakljive, država ne sme posegati v njih

- ❖ **EKONOMSKE, SOC. IN KULTURNE PRAVICE:** imajo pozitivno konotacijo
 - o člani 49-56
 - o pravica do soc. varstva, do denarne pomoči, do zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja
- ❖ **PRAVICE NARODNIH MANJŠIN IN MIGRANTOV:** dvojna obveznost države

- o skrb za vse manjšine na ozemlju države
- o skrb za svoje manjšine v tujih državah
- ❖ **MEHANIZMI VAROVANJA ČLOVEK. PRAVIC**
 - o ombudsman
 - o sodno varstvo človek. pravic
 - o neodvisnost sodnikov
 - o mednarodne pogodbe in sporazumi

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

- institucija ombudsmana nastala 1713 na Švedskem, v ostalih državah šele v 20. st.
- slovenski ombudsman: parlamentarni tip ombudsmana – je individualni organ
- voli ga DZ z 2/3 večino vseh poslancev za 6 let
- ombudsman in njegovi namestniki (2-4) imajo poklicno imunitetož

NALOGE:

- zastopanje posameznikov, ki so v sporu z državnimi organi
- vsakoletna objava poročila o stanju človek. pravic v državi
- nadzor nad delom državnih organov – mnenja, predlogi kritike